

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

11 (6) 2024

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş tarihi |Received:02.12.2024

Kabul tarihi |Accepted:21.12.2024

Yayın tarihi |Published:25.12.2024

Özlem Sir Gavaz

<https://orcid.org/0000-0001-6671-6691>

Professor, Ankara University, Faculty of Language and History Geography, Department of Hittitology, Türkiye, gavaz@ankara.edu.tr

Gülgüney Masalcı Şahin

<https://orcid.org/0000-0003-2692-874X>

Associate Professor, Ankara University, Faculty of Language and History Geography, Department of Hittitology, gmasalci@ankara.edu.tr

Atıf Künyesi / Citation Info

Gavaz, Ö. S. & Masalcı Şahin, G. (2024). Boğazkale'den Yeni Bayram Metinleri (Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 ve Bo 6639). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (6), 4339-4356.

Boğazkale'den Yeni Bayram Metinleri (Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 ve Bo 6639)*

Öz

Hititçe Metinlerin yaklaşık 1/5'i bayram tasvirlerini anlatan metinlerden oluşmaktadır. Genel olarak bayramın akışı, bayrama iştirak eden konukların protokoldeki yeri, bayramlar sırasında gerçekleştirilen dini ve eğlence içerikli eylemlerin tümü, kurban ve adakların takdimi, ziyafet sofralarının hazırlanması, görevlilerin vazifeleri, Kral ve kraliçenin seremoniye eşlik eden hareket ve jestleri ile tanrı ve tanrıçalar için düzenlenen merasimlerin işleyişi tüm ayrıntılarıyla metinlerde anlatılmaktadır. Çalışmada tanıtılacak tabletler, 1987 yılında Berlin'den Türkiye'ye, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne geri getirilen bayram/festival içerikli Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 ve Bo 6639 numaralı fragmanlardandır. Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 ve Bo 6639 nolu tabletlerin transliterasyonu,

*Bu çalışmada tanıtığımız tabletleri yayımlamamıza izin veren Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürü Sayın Yusuf Kırış'a, yardımcıları için müzenin tablet seksiyonu çalışanlarından Hititolog İsmet Aykut ve Başak Yıldız Gülşen'e ve fotoğraf çekimindeki desteklerinden dolayı Ahmet Remzi Erdoğan'a teşekkürlerimizi sunarız. Tabletlerin dijital çizimlerindeki desteği için ayrıca İlayda Özdemir'e çok teşekkür ederiz.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

tercümesi ve gerekli görülen kelimelerin filolojik yorumu yapılacak ve tabletlerin dijital kopyaları makale sonunda sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hititler, Boğazkale, çivi yazılı tablet, festival, bayram

New Feast Texts from Boğazkale (Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 and Bo 6639)

Abstract

Approximately 1/5 of the Hittite texts consist of texts describing feast descriptions. In general, the flow of the feast, the place of the guests in the protocol, all of the religious and entertainment activities performed during the feasts, the presentation of sacrifices and offerings, the preparation of banquet tables, the duties of the officials, the movements and gestures of the king and queen accompanying the ceremony, and the functioning of the ceremonies organised for the gods and goddesses are described in full detail in the texts. The tablets to be introduced in this study are fragments numbered Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 and Bo 6639, which were brought back to Turkey from Berlin to the Museum of Anatolian Civilisations in Ankara in 1987. The transliteration, translation and philological interpretation of the necessary words of Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 and Bo 6639 will be made and digital copies of the tablets will be presented at the end of the article.

Keywords: Hittites, Boğazkale, cuneiform tablet, festival, ritual

Giriş

Hitit bayram törenleri incelendiğinde; genel itibari ile tüm bayramlarda rutin bir program akışı söz konusudur. Bayramlar, eğlence, müzik, dans, akrobatik gösteriler, yarışlar ve kült seremonileri ile tam bir festival havasında geçmektedir¹. Hititçe metinlerde geçen EZEN/EZEN₄ ideogramı “bayram, festival, tören, merasim” kelimelerine karşılık gelmektedir. Kelimenin Hititçe karşılığı ise *šiyamana-*'dir. (Ünal, 2016a, s. 484.) Hititçe metinlerde tasvir edilen bayram akışının önemli bir kısmı, Alacahöyük orthostatlarında açıkça görülmektedir. Alacahöyük'ün günümüze kadar ulaşan en önemli anıtsal yapısı, güneydoğu yönündeki sfenksli kapı ve kapının batı ve doğu kule orthostatları MÖ 14 yy Hitit bayram törenlerinin ihtişamını ve zenginliğini göstermektedir (Darga, 1992, s. 130, 140). Bu ve benzeri örnekler, aynı zamanda arkeolojik ve filolojik verileri karşılaştırmalı olarak incelememize ve birbirini tamamlayıcı unsurları tespit etmemize de olanak tanımaktadır:

“Kral kutsal mekâna girmek için hareket ettiği sırada iki saray oğlanı ve bir muhafız kıtası askeri onun önünden koşarlar. Hokkabazlar kralın önünde ve arakasında müzik aletleri çalarlar, dansçılar dans ederler. Yine hokkabazlar ellerini yukarı kaldırarak dönerler ve el çırparlar, kral ve kraliçe tapınağın içine girerler ve tanrının huzurunda bir kez eğilirler” (Ünal, 2003, s. 95 vd.)

¹ Bu konuyla ilgili en son ve kapsamlı yayın bkz. Ünal, 2016b.

Bu metindeki bayram tasvirini net olarak Alacahöyük orthostatlarında gözlemleyebiliriz. Kralın araba ile kutsal alana girişi, müzisyenler, akrobatlar, kurbanlıkların hazırlanmak için götürülmesi, Fırtına Tanrısı'nın huzuruna kabulü, hepsi sırasıyla ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir (Darga, 1992, s. 134 vd.). Ünal'a göre, bu eylemlerin tam karşılığı Hititçe metinlerde geçen *dušgarat*- "eğlence, festival" kelimesine karşılık gelmektedir (Ünal, 2016a, s. 552; 2016b). Hitit bayram törenleri sadece tanrı ve tanrıçaları memnun etmek ve onlara karşı yerine getirilmesi gereken dini vazifeler bütünü olarak düşünülmemelidir. İcra edilen her bayramın, aynı zamanda iktidar-ritüel ilişkisi bakımından da değerlendirilmesi ve Hitit devlet yönetiminde oynadığı rolün ortaya konulması gerekmektedir. Zira Hitit bayram törenleri doğrudan, Hitit Kralı ile ilişkilidir. Kral'ın Tanrı'dan aldığı yetkiyi, meşrulaştırma zemini bulduğu eylemler bütünüdür. Bu sebeple yılın nerdeyse geneline yayılmış olan bayram kutlamaları, kralın, halkına, 'dost' ve düşman ülkelere ve elbette tanrı ve tanrıçalara karşı verdiği mesajları içerir ve kral bayramları birer siyasi propaganda aracına dönüştürür. Kral'ın bizzat herhangi bir sebepten iştirakçi olamadığı bayramlar Kraliçe, Prenses ya da yüksek rütbeli memurları tarafından yürütülür. Zaten kraliyet ailesinin bayramlar da oynadığı aktif rol de bayramların "resmi devlet" statüsündeki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bizim de bu çalışmada tanıttığımız CTH 670'de sınıflandırılan bayram tören fragmanlarının, içerdikleri bilgiler, kısmen de olsa Hitit bayram tasvirlerini rekonstrüke etmesi açısından önemlidir.

Bo 7928 (CTH 670.2766).

Kiremit renkli tabletin uzunluğu 11.1 cm, genişliği 8.7 cm, kalınlığı ise 3.7 cm'dir.

Bo 7928

öy.

x+1] x x [
2' š]u-up-pa a-ku-an-na[
3' a]n^{NINDA}har-ša-aš iš-tar-ni [
4' š]a-an NINDA.GUR₄.RA ŠAL-MI še-er da-a-i x [
5']QA-DU GA-an NA₄kar-pa-an-zi n[a[?]
6'] x an-da ap-pa-an-zi MUNUS.LUGAL-aš A-NA[
7' U]Š-KI-EN^{LÚ.MEŠ}NAR a-ha-a hal-zi[-ya[?]
8']-a Û GEŠTIN^{NINDA}ta-an[?]-na[?]-in t[i
9' -z]i GAL-ma-aš-ta ŠA ME-E pa-r[a[?]
10']-ti pí-an [

11' LÚSA]GI MUNUS.LUGAL-ri a-ku-an-na pa-a-i ŠA D²[
12']x-ma-an LÚSAGI tu-u-uk i-e-iz-zi [
13' šu-u]p-pí-ya-ah-hi² D¹IŠKUR-an še-er šu-up-pí-ya-a[h-hi²
14' D¹]Ma-li-ya-aš tu-u-uk i-e-iz-zi DINGIR^{L1}]M¹
15']tar-wa-la-a-ti-iš še-er šu-up-pí-ah-hi [
16'] x-u-na-an-na-aš² D¹A-ri-im-pa-aš tu-u-u[k
17' še-er šu-up-pí-ah-hi D¹Ma-li-a-aš[
18' še-er šu-up-pí-ah-hi << a-ya-at-na-x [
19' šu-up-pí-ah-hi ir-ha-an-du-uš aš-nu-an-[zi²
20' i-e-iz-zi ši-ú-ni GEŠTIN pa-an-ku-u[š
21' NINDA¹ta-kar-mu-un pá-r-ši-ya na-an-ša-a[n

22' A-NA MUNUS.LUGAL ma-a-an a-aš-šu nu[r]a-an[
23' ma-ni-ya-ah-hi ma-a-an-ši Ú-UL-ma² a-aš[
24' nu MUNUS.LUGAL TUŠ-aš-ša² D¹IŠKUR² D¹Ha-u-ri-eš-t[a
25' UD.SIG₅ MUNUS.LUGAL IŠ-TU GAL-ŠU² GIŠNÁ-aš x[
26']-an-na GİR-az I-ŠU ši-pa-an-ti² NINDA¹[
27' I]-NA² GIŠBANŠUR-ŠU da-a-i nu-za MUN[US
28']ma-kán Û² GI¹PISAN.NINDA i[-

29'] x x x [

Tercüme

öy.

x+1] x x [
2' temiz/k]utsal içmeyi[
3' ...y]ı harša ekmeği(nin) ortasında[
4'] tam/bütün kalın ekmeği üzerine koyar x[
5'] sütle birlikte taşı (da) yukarı kaldırırlar/taşırırlar v[e?
6'] x içeri alırlar. Kraliçe ...'ya[
7' r]everans yapar. Şarkıcılar çağırır[
8'] ve şarap, tanna ekmeği k[oayarlar?
9'] ve kadeh yüz (adet...?)

² Bu satırdaki kırık kısımlar metne göre tamamlanmıştır.

10'] ver[
11' sa]ki kraliçeye içmesi için verir. ... Tanrısının[
12'] saki sana (senin için) yapar[
13' te]mizler/kutsar. Fırtına Tanrısı için temiz]ler/ kutsar
14' Tanrı] *Maliya* senin için yapar. Tanr[ı
15'] *Tarwalati* (heykelinin) üzerini temizler/kutsar[
16']... Tanrı *Arimpa* senin[için yapar.
17' üzerini temizler/kutsar Tanrı *Maliya*
18' (heykelinin) üzerini temizler/kutsar <*ayatna-*
19' temizler/kutsar. Sunulmuş kurbanları? dağıt[ırlar?].
20' yapar. Tanrı (için) şarabın hepsi]ni?
21' *takarmu-* ekmeğini parçalar. Ve on[u

22' Kraliçeye eğer iyilik ve[
23' idare eder. Eğer ona olmaz ise ...[
24' ve kraliçe oturur *Işkur* ve *Hauriešta*'yı[
25' İyi gün, kraliçe'(nin) kadehinden yata[ğından
26'] ayağından bir kez sunar. ekmek[
27']sofrasına koyar. Ve Ka[dın
28'] ve ekmek sepeti [

29'] x x x [

Filolojik Yorum

St.3: NINDA *haršaš*

NINDA *harši*= NINDA.GUR₄.RA “kalın ekmek, somun” Sg. gen. *haršaš*

Ritüeller ve bayram törenlerine ait metinlerde sıkça geçen bir ekmek türüdür (Friedrich, 1952, s. 288; Tischler, 2001, s. 250; Ünal, 2016a, s. 376; Weeden, 2011, s. 534).

St.7: LÚ.MEŠNAR *ahā halzi*

ALAM.ZU₉ adamları tarafından da seslendirilen Hattice *aha* sözü burada müzisyenler/şarkıcılar tarafından seslendirilmektedir. Diğer taraftan; *halzai-/halziya-* “çığırmaq, çağırmaq, zikretmek, bağırmaq” fiili genellikle bayram tören metinlerinde *kita-*

rahibi ile özdeşleşmiş bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır: ^{LÚ} *ki-i-ta-aš hal-za-a-i* (KUB 41.42 ay. IV 7’).

St.8: ^{NINDA}*tannain*

NINDA *ta-an-na-aš/an, tanna-* ekmeği, nom. ve akk. formları ile bayram metinlerinde sıklıkla geçen ekmeğin türlerinden biridir: KBo 39.86 öy.III 10’; KBo 71.122+ öy.III 36’, ay.V 3’, ay.V 4’, ay.VI 4’; KBo 39.91 ay. V 11’; KBo 7.68 öy.II 7’; KBo 39.81 ay.4; KUB 58.72 öy.II 25; KBo 45.60 öy.III 19’; KBo 52.111+ ay. 3’.

St.15: *šēr šuppiahhi*

šuppiahh-: temizlemek, arıtmak, (ritüelde) kutsamak, kutsallaştırmak. (Tischler, 2006, s. 1193 vd).

Bilindiği üzere *šēr*, “yukarıda, üstte, yukarı” anlamlarına gelen yer zarfı, “için, onun için” anlamlarını da karşılamaktadır (Ünal, 2016, s. 476). Dolayısıyla *šer šuppiahh-* fiili hem üstünü temizlemek hem de onun için temizlemek, kutsamak anlamlarında kullanılmış olabilir. CTH 645 Yeraltı tanrıları için düzenlenen festival fragmanlarından olan KBo 27.40 ay. satır 3’te, KUB 20.23 öy.III satır 8’de (ayrıca 18’, 25’, 35.’ satırlarda “... LUGAL-*i še-er šu-up-ia-ah-ḫi*” “Kralın üzerini temizler” ifadesi geçmektedir. Yukarıdaki satırlarda tanrı isimleri ile geçen bu eylemde, tanrı heykelinin üzerinin temizlenerek, kutsanmış olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bu kutsama işi bahsi geçen tanrılar için yapılmaktadır.

St.14: ^D*Maliyaš*: Bitki örtüsü tanrıçası olarak geçen *Maliya*, “Şarabın ve Tahılın annesi” olarak da adlandırılmıştır. Aynı zamanda nehir tanrıçası olarak da anılmıştır (Haas, 1994, s. 411 vd). Demirden bir heykeli olan, *Maliya*’nın nehri bilinirken, GAŠAN (Hanımefendi) *Maliya* ifadesi de metinlerde yer bulmuştur. Kizzuwatna ve Hurri kültürüyle doğrudan bağlantılı (*h*)*išuwa* bayramına ait metinlerde geçmesine karşın, Luvî kültürüyle ilişkili bir Anadolu Tanrıçası olduğu ifade edilmiştir (Kıymet 2015, s. 317 vd). Ayrıca *Maliya* kültürünün, Lidya’nın Malis’i ve Likya’nın Maliya’sı olarak kültürel bir devamlılık gösterdiği anlaşılmakta, Athena ile olan karşılaştırılmasında ise tam bir dilbilimsel ve kültürel eşleşme olmamakla birlikte benzerlikleri söz konusu olduğu düşünülmektedir (Warbineck-Giusfredi 2023, s. 148). Aynı metnin 16. satırında ^D*A-ri-im-pa-aš* “tanrı/tanrıça *Arimpa*” geçmektedir. ^{GIŠ}*arimpa-/irimpi-*“ayinlerde üzerine eşya konulan bir nesne” olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği üzere Hititçe metinlerde geçen bir nesnenin aynı zamanda kutsal atfedilerek tanrılaştırıldığı ve tanrı belirteci ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Muhtemelen burada da aynı durum söz konusudur. Yine metnin 24. Satırında Tanrı *Hauriešta* isimli bir tanrının geçtiği de görülmektedir.

St.21: ^{NINDA}*takarmu-* : Bayram tören metinlerinde sıkça geçen *takarmu-* ekmeği, *Takarmuha* şehri ile ilişkilendirilmektedir (Hoffner, 1974: 185) ve ^{LÚ}NAR şarkıcının da olduğu törenlerde müzik eşliğinde tanrıya sunulduğu bilinmektedir (Masalçı Şahin-Sir Gavaz-Dalkılıç, 2023, s. 38; Karauğuz, 2007).

Bo 6586 (CTH 670.2550).

Açık kahverengi tabletin uzunluğu 6.6 cm, genişliği 6.5 cm, kalınlığı ise 1.8 cm'dir.

öy.

Sütun 1

x+1

2'

3']-pu- ut-tar

4']-iz-zi

5' z]i

6'] DUGUD-iš

7' S]ÍG a- li-iš

8']x -ma-aš

9'] x-uš hu-u-i-tar

10' G]I QA-DU ^{KUŠ}MAR-ŠUM

11'] na-at-kán ÍD-i

12' ki-iš-ša]-an me-□ma-i□

Sütun 2

x+1

2' EGIR- Š[U

3' DINGIR^{MEŠ}[

4' EGIR- ŠU [

5' TUŠ-□aš[?]□ 1 [

6' nu-kán[

7' na-aš-kán[

8' n[u

Filolojik Yorum

St.6':]DUGUD-iš Hit. *nakki-*, *daššu/tašši-* “ağır, önemli, kuvvetli, yüksek dereceli, güçlü, dayanıklı, saygın”, DUGUD-iš= *nakkiš-* sg. Nom.com. (Ünal, 2016a, s. 107, 366, 529.) Bayram metinleri incelendiğinde genellikle DUGUD önünde LÚ determinatifi ile geçmektedir. Bu nedenle, Bo 6586 nolu fragmanın 6. satırı muhtemelen LÚ]DUGUD-iš “Yüksek rütbeli memur, saygın kişi” olarak tamamlanmalıdır. Bu durumda muhtemelen yüksek rütbeli bir memurun icra ettiği bir eylemden bahsedilmektedir.

St.7': ^{SÍG}*ališ* Hurrice bir yün çeşidi ya da yünden yapılmış bir nesne (Ünal, 2016a, s. 55).

St.10': ^{KUŠ}*MARŠUM*: (Akadca) deriden sıırım, sandal veya ayakkabı bağı (Ünal, 2016a, s. 302.) *Tešup* ve *Hepat* çifti için kutlanan bir bayramı konu alan KUB 32.76 nolu metnin 17'. satırı ile burada tanıttığımız Bo 6586 nolu fragmanın 10'. satırı birbirine benzerlik göstermektedir:

17' ...]-TIM ^{KUŠ}E.SIR^{HLA} QA-DU ^{KUŠ}MAR-ŠUM (HFR-Team, hethiter.net/: HFR-Basiscorpus KUB 32.76 (2021-12-31). Diğer taraftan; burada tanıttığımız Bo 6586 nolu metin, nehir kenarında yapılan bir ritüelin konu edildiği KUB 58.15 nolu metinde geçen ifadelerle benzerlik göstermektedir:

KUB 58.15 öy.I (Ünal, 1997, s. 351-53).

11' [pa-an-zi nu-kán?] TÚG LUGAL ^{URU}Ku-uš-šar kat-ta ha-ma-an-kán-zi

12' []x 2 PA BAPPIR 2 PA MUNU₈ 10 PA NÍG.HAR.RA

13' []x-an 4 GU₄ 40 UDU 2 GA.KIN.AG 2 IM-ZA

14' [] 5 SÍG ki-iš-ri-iš MU-ti ^{ID}SÍG pa-a-i

11' (giderler ve onlar?) *Kuššar* Kralı'nın elbisesini aşağı bağlarlar.

12' İki ölçek biralı ekmek, iki ölçek malt, on ölçek ince un,

13' dört sığır, kırk koyun, iki peynir, iki maya,

14' beş iyi yün *Hulana* nehrine verir.

Görüldüğü gibi metinde bir nehir ritüelinden bahsedilmektedir. *Kuššar* Kralı'nın bir elbisesi nehir kenarında bir yere bağlanmakta ve nehre adak olarak çeşitli malzemeler sunulmaktadır. Malzemeler arasında yün de bulunmaktadır. Bo 6586 Sütun I, 11. satırda geçen nehir kelimesi, 10. Satırda geçen ^{KUŠ}*MARŠUM* “ayakkabı bağı”, yine 7'satırda geçen yün ile bu yünün muhtemelen 6' satırdaki, yüksek rütbeli bir din adamı tarafından adak olarak sunulması, nehir kenarında gerçekleştirilen bir ritüeli düşündürmektedir. Muhtemelen nehir kenarına bağlanan bir nesne ve nehre adak olarak sunulan yün ve benzeri malzemeler söz

konusudur. Diğer taraftan, fragmanın ikinci sütunundaki ifadelerden ismini öğrenemediğimiz tanrıların muhtemelen kral tarafından içilmesi yani “tanrıyı içme seremonisi” söz konusudur.

Sütun 2. St.5: TUŠ-aš? : *aš-/ašš-/eš-* “oturmak,” *ašandaš-* “oturarak, oturur durumda, oturmuş” (Ünal, 2016a, s. 88, 119, 552). Bayram metinlerinde genellikle kralın tek başına ya da kraliçe çiftin birlikte bir tanrı ya da tanrıçayı oturma pozisyonunda içmesi şeklinde geçmektedir: LUGAL MUNUS.LUGAL TUŠ-aš 2 *a-ku-an-zi* “Kral ve Kraliçe oturarak 2 kez içmiş” (KBo 30.12 ay.VI 11’; Singer, 1984, s. 38). Bo 6586 nolu fragmanda da özne belli olmamakla birlikte oturma pozisyonunda 1 kez muhtemelen bir tanrı ya da tanrıçanın içilmesi söz konusudur.

Bo 6642 Dup. KBo 45.119 (CTH 670.2558).

Koyu kahverengi tabletin uzunluğu 5.1cm, genişliği 4 cm, kalınlığı 3.3 cm’dir.

öy.

x+1] *e-ep-zi*

2’ -z]i

3’ i]a-an-zi

4’ [ta NINDA.GUR₄.RA UDU-ya] *ú-e-te-ni-it*

5’ *šu-up-pí-ia-ah-ha-an]-zi*

6’ LÚGIŠ.BANSUR NINDA_A *har-ši-i]n pí-e-da-i ta-an EGI[R- pa*

7’ GIŠ_A *har-ši-y]a-al-li-ya-aš [pi-ra-an*

8’ LÚMUHALDIM 1 UDU *p]í-en-na-i*

ay.?

x+1]-ru

Tercüme

x+1] tutar/yakalar.

2’

3’] yaparlar/icra ederler/kutlarlar.

4’ [kalın ekme (ve) koyunu] getirdi.

5’ temizler]ler

6’ Sofracı, *harši* ekmeği]ni getirir. Ve onu tek[rar

7' erzak] kabının [önü(ne)

8' aşçı 1 koyun(u) gö]türür.

KBo 45. 119 (144/t) (Rozskowska -Mutschler, 2005, s. 161).

x+1 ta NINDA. GUR₄.RA UDU-ya

2' ú-e-te-ni-it šu-up-pí-ya-ah-h[a-an-zi]

3' LÚ^{GIŠ}BANŠUR NINDA har-ši-in[

4' pé-e-da-i ta-an EGI[R- pa

5^{GIŠ} har-ši-al-li-ya-aš p[é-ra-an

6^{LÚ}MUHALDIM 1 UDU pé -en-na-i[]

7' na-an-k[á]n A-NA UDU^{HLA}

8' [L]Ú[

Bo 6639 (CTH 670.2557).

Açık kahverengi tabletin uzunluğu 3.6 cm, genişliği 3.8 cm ve kalınlığı 3.3 cm'dir

öy.

x+1

2' ir]-[h]a-a-ez-zi

3']-ri^{LÚ}A.ZU

4'] 3-ŠÚ ša-a-ra KAŠ

5']SANGA^{URU}Dam-me-el-ha

6']x pa-ra-a DAB-zi

7' x

ay

x+1 -z]i LUGAL-uš-kán QA-TAM

2']x-na pé-e-da-i

3'] ú-iz-zi

4' tí]-ia-zi UŠ-KÉ-EN

5' U]Š-[K]É-EN

Filolojik Yorum

St.3: LÚA.ZU : Sumerce hekim/doktor, kahin, şifacı anlamlarına gelmektedir (Rüster & Neu, 1989, s. 308; Pecchioli Daddi, 1982: 290-297; Ünal, 2016a: 99.). Akadça karşılığı ise ASÚ(M) “doktor”dur (Meissner-Soden, 1965, s. 76, Band I.). Hitit söz dağarcığında “doktor/hekim şifacı” anlamına gelebilecek bir sözcük yoktur; fakat *mat-/maz-*“direnmek, karşı koymak” fiilinden türetilmiş bir meslek ismi olan LÚ*mazzatalla-* “vücuda direnç sağlayan kimse, doktor” anlamına geldiği düşünülebilir (Ünal, 2016a, s. 349; Ünal & Sir Gavaz, 2021, s. 302). Öte yandan, Gurney, LÚAZU = LÚ*purapši* olasılığını dile getirmiştir (Gurney, 1977, s. 45vd.). LÚA.ZU’nun “suyu tanıyan adam” anlamına geldiğine dair bir görüş de mevcuttur (Biggs, 1987-1990, s. 623) ama tıpta yıkama ve temizleme dışında, suyun başka nasıl bir anlam ifade ettiği bilinmemektedir ve bu görüş tartışmalıdır (Ünal & Sir Gavaz, 2021, s. 302). Diğer taraftan metinlerde doktorların eğitimlerine dair bilgilerden yoksunuz fakat kullanılan bazı ifadeler, doktorların arasındaki hiyerarşiyi bize göstermektedir: GAL LÚ.MEŠA.ZU “doktorların büyüğü”, UGULA LÚA.ZU, LÚA.ZU.SAG “baş hekim, hekim başı” ve LÚA.ZU.TUR “küçük (asistan) hekim”. Bu hiyerarşi doktorların eğitiminde usta-çırak ilişkisinin gözetildiğini göstermektedir (Pecchioli Daddi, 1982, s. 120; Masalıcı Şahin, 2025, yayın aşamasında). Diğer taraftan, LÚ/MUNUSA.ZU’lar tıpla uğraşma yanında ayinlere de katılmakta, özellikle büyü ile uğraşmaktadır. Öyle ki büyü ile tıp bazen o kadar iç içe girmiştir ki, birini diğerinden ayırmak oldukça zordur. Örneğin *Iştanuwa*’nın bayramına ait bir metinde LÚA.ZU’nun, tanrıların şarkılarını *Iştanuwa*’ca (belki büyü sözleri) söylediği, *huhupal* aletini çaldığı hatta dans edip, şarap içtiği kaydedilmiştir:

KUB 53.15+41.15 I (Burde, 1974, s. 8; Masalıcı Şahin, 2020, s. 192).

13' nu LÚA.ZU-aš 1 *hu-ḫu-pa-al-li*

14' [-a]z da-a-i nu wa-al-ha-an-na-i DINGIR^{MEŠ} -aš-ša SİR^{HIA} -uš

15' [iš-ḫa]-mi-iš-ki-iz-zi URU*Iš-ta-nu-um-ni-li*

16' [2 URUDU š]e-pí-ku-uš-te-eš na-aš-ša-an šu-up-pí-ia-an-ti NINDA.KAŠ pa-aš-ka-an-te-eš GIŠBANŠUR-i

17' [da]-a-i nu 1 LÚ kar-ap-zi LÚA.ZU-[aš]-ša ša-ra-a ti-i-iz-zi ta-a GUNNI

18' [4]-ŠU hu-u-ia-an-zi GIŠhu-u-ḫu-pa-al-li wa-al-ha-an-na-i iš-ḫa-mi-iš-ki-iz-zi-ia

19' ma-a-an 4-ŠU hu-u-ia-an-zi LÚA.ZU-aš 2 URUDUše-pí-ku-uš-tu-uš da-a-i

20' nu-za-kán ha-at-ta nu-za nam-ma GIŠhu-ḫu-pa-al-li da-a-i nu GIŠBANŠUR-aš pí-ra-an

21' tar-uk-zi ma-a-an 3-ŠU we-e-[eḫ-z]i nu-uš-za-aš-ta ar-ḫa SUD-ia nu GEŠTIN! NAG-zi

13' ve ^{LÚ}A.ZU bir *huhupal*'ı

14' ... alır. Ve ona vurur. Tanrıların şarkılarını

15' *Iştanuwa* dilinde söyler.

16' [iki bakır i]ğne, kutsal bira ekmeğine saplanmış (olarak) sofraya

17' koyar. Ve bir adam kaldırır. ^{LÚ}A.ZU yukarı gelir. Ve ocağa

18' dört kez koşar. *huhupal*'ı çalar ve şarkı söyler.

19' dört kez koştuğunda ^{LÚ}A.ZU iki bakır iğneyi alır.

20' ve vurur. Sonra *huhupal*'ı alır ve masanın önünde

21' dans eder. Üç kez dönd[üğü]nde onu çeker ve şarap içer.

Iştanuwa'nın bayramının konu edildiği bu metinde şifacı, doktor ya da kahin olarak tanıdığımız ^{LÚ}A.ZU'nun gerçekleştirdiği eylemler, bayramın içindeki bir büyü ayinine işaret etmektedir. Bu metin yeri bize burada tanıttığımız Bo 6639 nolu metinde geçen ifadeleri anımsatmaktadır. Belki de çok kırık olarak günümüze ulaşmasına rağmen bu fragmandan kısmen *Dammelha* kentinde yapılan bir bayram ve bu bayram sırasında icra edilen bir büyü ritüelinden bahsedildiği düşünülebilir.

Bütün bunların dışında; Mısır'da olduğu gibi doktorların kâtiplikle de çok yakın ilişkileri vardır. Bunun en güzel örneği, bir başkâtip olarak çok sayıda yabancı dil bilen hem bir doktor, hem de büyük bir devlet adamı olarak, III. Hattuşili'yi çocukluğunda tutulduğu ağır bir hastalıktan kurtaran Mitannamuwa'dır (Laroche, 1966, s. 119 ; Ünal & Sir Gavaz, 2021, s. 302vd.).

St.5: ^{URU}*Dammielha*: ^{URU}*Tamilha*, *Dammelha* (Del Monte & Tischler, 1978, s. 392).

Zippalanda ve *Daha Dağı* için kutlanan bir bayramı konu alan metinde *Hattuša*'dan *Dammelha* kentine gidildiğine ve burada bir takım kült faaliyetleri gerçekleştirdiklerine dair kayıtlar mevcuttur:

KBo 11.34 I (Neu, 1974, s. 83; Arıkan, 2003, s. 52).

1 [ma-]a-an ^{URU}*Ha-at-tu-ša-az*

2 [^{UR}]U*Dam-mi-el-ha pa-a-an-zi*

3 I-NA ^{URU}*Tu-ug-ga-aš-tu-wa* I ŠAH

4 *ha-az-zi-an-zi ták-ku-uš-ma-aš*

5 ^Ú*UL-ma ha-□ap□-zi ta na-at-ta*

6 *ha-az-zi-an-zi*

7 ^{URU}*Ta-□am-mi□-el-ḫa-ma* ^{LÚ}*iš-pu-un-na-la-*

8 *pár-na pa-a-an-zi ta-az-kán* SAG¹.DU^{ME}[^Š

9 *šu-uḫ-ḫi wa-ar-pa-an-zi* ...

1 Eğer Hattuša'dan

2 *Dammelha*'ya giderlerse

3 Tuggaštuwa' da bir domuzu

4 keserler. Eğer onlar

5 uygun değilse sana

6 keserler.

7 *Tamelha* kentinde ise *išpunnala*- adamının

8 evine giderler ve kafalarını

9 damda yıkarlar...

Sonuç

Bu çalışmada tanıttığımız, Bo 7928, Bo 6586, Bo 6642 ve Bo 6639 nolu 4 fragman, Hitit bayram/festivali içeriklidir ve CTH 670'de "Festritualfragmente" altında sınıflandırılmıştır. Bo 6642 nolu fragmanın duplikatı mevcuttur ve kısmen de olsa kırık kısımlar tamamlanabilmektedir. Tamamlamalar kısmen yapıldığı için çevirisi verilmiştir. Bo 6586 ve Bo 6639 nolu fragmanlar, çok kırık durumdadır ve herhangi bir paralel metin ya da duplikatı tespit edilemediğinden, çevirileri verilmemiş, sadece önemli birkaç kelimenin filolojik analizinin yapılması uygun görülmüştür. Bo 6586 nolu metinde ard arda geçen bazı kelime ve ifadeler, konu bütünlüğü dikkate alınarak incelendiğinde nehir kenarında gerçekleştirilen bir ritüele işaret etmektedir. Bo 6639 nolu fragmandaki ifadeler ise bir bayram kutlaması sırasında icra edilen büyü ritüeline işaret etmektedir. Öte yandan; Bo 7928 kısmen daha iyi korunmuş ve iyi okunabilen bir fragmandır. Metinde ^DİŞKUR, ^DMaliaš, ^DArimpaš, ^DHauriešt[a olmak üzere dört tanrı ismi geçmektedir. Kraliçenin yürüttüğü bir bayram seremonisini içeren metinde adı geçen tanrılara sunulan adaklar sıralanmış ayrıca, sıkça tekrarlanan *šer šuppiyahh*- fiili tanrıların kutsandığına dair bir kültürel eylemin gerçekleştiğine işaret etmektedir.

Kısaltmalar

bkz. = Bakınız.

Bo = Inventarnummern von Tontafeln aus Boğazköy.

CTH = Laroche, Catalogue des textes hittites, Paris,1971. Košak – A. Müller G.G.W, hethiter.net/: Catalog (2015-0804).

DBH = Dresdner Beiträge zur Hethitologie.

HdO = Handbuch der Orientalistik.

HFR = Das Corpus der hethitischen Festrutuale Staatliche Verwaltung des Kultwesens im spätbronzezeitlichen Anatolien.

HHW = Tischler, Johann, Hethitisches Handwörterbuch, Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen, Innsbruck 2001.

HPM = Hethitologie Portal Mainz (<https://www.hethport.uni-wuerzburg.de>)

KBo = Keilschrifttexte aus Boghazköi, Leipzig, Berlin, 1916 vd.

KUB = Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin, 1921 vd.

StBoT = Studien zu den Boğazköy-Texten, Wiesbaden, 1965ff.

Kaynaklar

Biggs, R. D. (1987-1990). Medizin. *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, 7, 623-629.

Burde, C. 1974. *Hethitische medizinische Texte*. (StBoT 19) Wiesbaden.

Darga, M. (1992). *Hitit Sanatı*. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları.

del Monte, G. & Tischler, J. (1978). *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Text. Répertoire géographique des textes cunéiformes. VI*. Wiesbaden : Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Friedrich, J. (1952-54). *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter. 1.-4. Lieferung*. Heidelberg.

Gurney, O. R. (1977). *Some Aspects of Hittite Religion*. Schweich Lectures of the British Academy 1976. Oxford University Press.

Haas, V. (1994). *Geschichte der hethitischen Religion*. Handbook of Oriental Studies. Section 1 The Near and Middle East 15. Brill.

Hoffner, H. A. (1974). *Alimenta Hethaeorum*. Food Production in Hittite Asia Minor, New Haven.

Karauğuz, G. (2007). Hititler Döneminde Anadolu'da Ekmek. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22 (2), 245-246.

Kıymet, K. (2015). Bir Anadolu Tanrıçası Maliya. S. Erkut- Ö. Sir Gavaz (Eds). *Ahmet Ünal'a Armağan*, İstanbul, 317-331.

Laroche, E. (1966). *Les noms des Hittites*. Études linguistiques 4, Paris, C. Search in.

Masalcı Şahin, G. (2018). Hitit Dini Törenlerinde Müzisyenler. *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, vol.4, Ankara, 331-341.

Masalcı Şahin, G. (2020). *Hititlerde Müzik, Müzik Aletleri ve Müzisyenler*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Masalcı Şahin, G., Sir Gavaz, & Ö. Dalkılıç, S. (2023). Boğazkale Arşivinden Dini İçerikli Yeni Hitit Tablet Parçaları (New Hittite Tablet Fragments from Bogazkale Archive with Religious Content). *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi* 42/73, 23-54.

Masalcı-Şahin, G. (2025). Hatti Ülkesine Gelen Yabancı Hekimler. *Lokman Hekim Dergisi*, 1-6, yayın aşamasında.

Meissner, B. & Soden, W.V. (1965). *Akkadisches Handwörterbuch*, (AHw 1-2-3). Band I, Wiesbaden.

Neu, E. (1974). *Der Anitta-Text*, (StBoT 18). Wiesbaden.

Pecchioli Daddi, F. (1982). *Mestieri, professioni e dignità nell'Anatolia ittita*. Roma.

Roszkowska-Mutschler, H. (2005). *Hethitische Texte in Transkription*. KBo 45, (DBH 16) Dresden.

Rüster, C. & Neu, E. (1989). *Hethitisches Zeichenlexikon. Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Bogazköy-Texten*. (StBoT Beiheft 2). Wiesbaden.

Singer, I. (1984). *The Hittite KI.LAM Festival*. (StBoT 28). Wiesbaden.

Tischler, J. (2001). *Hethitisches Handwörterbuch, Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck.

Tischler, J. (2006). *Hethitisches Etymologisches Glossar S/2*. Innsbruck.

Ünal, A. (2016b). *Hititlerde ve Eski Anadolu Toplumlarında Din, Devlet, Halk ve Eğlence. Müzik, Dans, Spor, Akrobasi, Sirk ve Gladyatör Oyunları*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Ünal, A. & Sir Gavaz, Ö. (2021) Hititler Salgın Hastalıklar, Tıp ve Büyüyle Olan Yakın İlişkileri. *Eskiçağda Salgın ve Hastalıklar*, 291-324.

Ünal, A. (1997). Hitit Metinlerinde Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağıyla İlgili Kayıt ve Anımsamalar. *Gs Bilgiç*, 341-356.

Ünal, A. (2003). *Hititler Devrinde Anadolu II*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

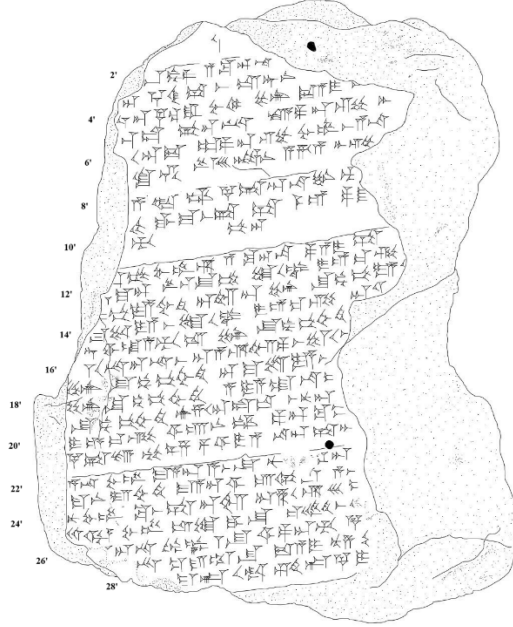
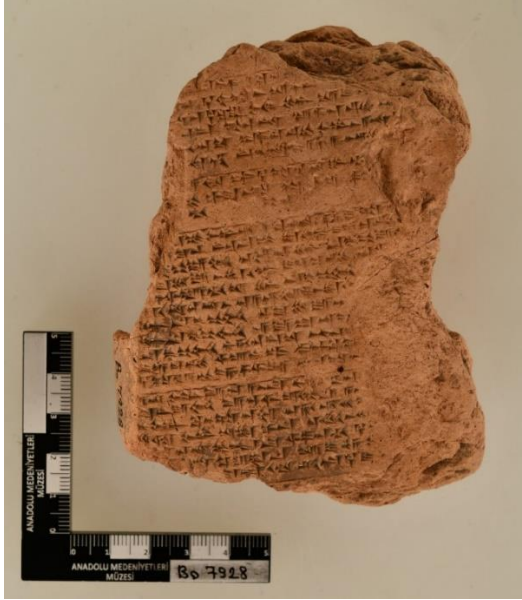
Ünal, A. (2016a). *Hititçe-Türkçe Türkçe Hititçe Büyük Sözlük. Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luvicesi, Çivi Yazısı Luvicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Warbinek, L. & Giusfredi, F. (2023). Maliya, Malija, Malis, Athena. From Kizzuwatna to the Aegean: Borrowings, Translations, or Syncretisms? *Asia Anteriore Antica. Journal of Ancient Near Eastern Cultures* 5, 139-151.

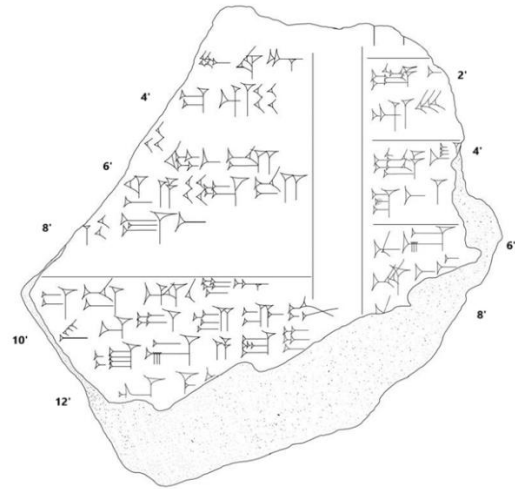
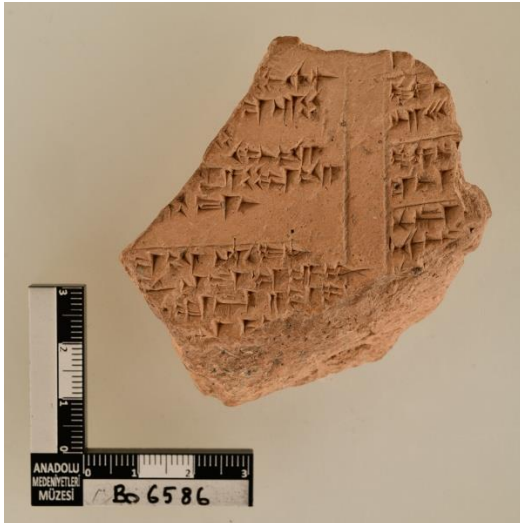
Weeden, M. (2011). *Hittite Logograms and Hittite Scholarship* (StBoT 54). Harrassowitz Verlag

Ekler

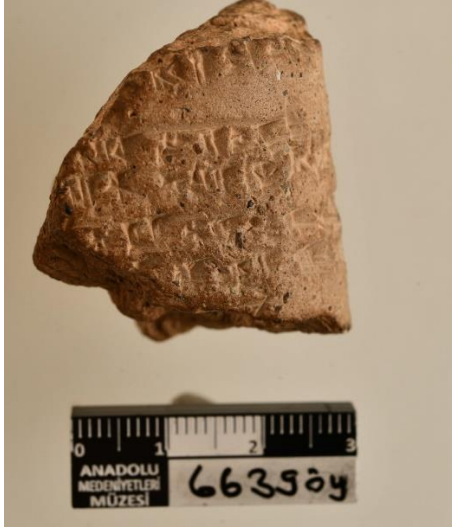
Bo 7928 Fotoğraf ve Kopyası

Bo 6586 Fotoğraf ve Kopyası

Bo 6639 Önyüz Fotoğraf ve Kopyası

Bo 6639 Arkayüz Fotoğraf ve dijital çizimi

Bo 6642 Fotoğraf ve Kopyası

